

Novi Matajur

Leto I - Štev. 22
UREDNIŠTVO in UPRAVA
Čedad - via IX Agosto 8
Tel. (0432) 71386
Poštni predel Čedad štev. 92
Casella postale Cividale n. 92

ČEDAD 15.-30. novembra 1974
Autorizz. Tribun. di Trieste n. 450
Izdaja ZTT
Tiskarna R. Liberale - Čedad

Izhaja vsakih 15 dni
NAROČNINA: Letna 2000 lir
Za inozemstvo: 3000 lir
Poštni tekoči račun za Italijo
Založništvo tržaškega tiska
Trst 11-5374

Odgovorni urednik: Izidor Predan
Za SFRJ žiro račun
50101-603-45361
» ADIT * DZS, 61000 Ljubljana,
Gradišče 10/II - Telefon 22-207

Sped. in abb. post. II gr./70
Poštnina plačana v gotovini
Posamezna številka 100 lir

PREPOROD ALI PREMIK?

Razni opazovalci beneških dogajanj ugotavljajo in pišejo, da doživlja Beneška Slovenija svoj narodni preporod. Je to res? Po našem mnenju so ti opazovalci nekoliko prevzeti od optimizma in entuziazma. Beseda preporod je šele prevelika za naše današnje razmere. Da je nastalo v zadnjih letih pri nas več kulturnih društev in skupin, ki se borijo, združeno ali vsak po svoje za naše narodnostne, gospodarske in socialne pravice, ne pomeni še, da doživljamo svoj preporod. Lahko in to z veseljem ugotavljamo le to, da je prišlo do pozitivnih premikov. Tega ni mogoče zanikati, saj so vidni rezultati na vsakem koraku, posebno pa ob množičnih udeležbah našega prebivalstva na kulturnih manifestacijah, na raznih shodih in konferencah, na katerih se obravnava problematika Beneške Slovenije.

Da je prišlo do teh premikov, je brez dvoma velika zasluga tistih, ki so delovali v težkih časih in pogojih, ki niso čakali boljših časov za oranje beneške ledine, ki so večkrat trdovratno vztrajali in vzdržali pred napadi in celo pred represijami.

Zasluga gre tudi današnjim mladincem, posebno intelektualcem, ki so, na ta ali drugi način, prišli do svoje narodnosti zavesti, doma ali po svetu in so danes steber našega delovanja in gibanja.

Končno so se spremenili tudi odnosi med našim manjšinskim gibanjem in oblastmi ter strankami ustavnega loka. Ti odnosi so se, ne samo spremenili, ampak tudi izboljšali, čeprav ne gre vse naprej gladko, kakor bi sicer želeli.

Do sedaj smo se srečali na uradnih sestankih skoraj z vsemi strankami ustavnega loka. S tistimi, ki se nismo še, se bomo v bližnji prihodnosti. Na teh sestankih smo predložili strankam naše probleme in težave ter jim predložili naše konkretno želje in zahteve. Stranke smo zaposili večjo zavzetost pri reševanju naših problemov,

IZIDOR PREDAN

priznanje statusa narodne manjšine in korenitnejšo borbo za uveljavljanje načel republike ustave.

Stališča strank do obstoja naše manjšine so različna, nekatera pozitivna, druga negativna, a že samo dejstvo, da so bili pripravljeni predstavniki strank sestti za mizo z nami, nas sprejeti kot enakovredne sobesednike in diskutirati z nami o naših vprašanjih, je pozitivno. Za tiste, ki so nam izrazili razumevanje in podporo, bo čas pokazal njihovo dobro voljo in iskrenost. Pri tistih, ki nismo deležni razumevanja, bomo morali vložiti vso skrb in napore, da pride enkrat vsaj do razumevanja z njihove strani. Skratka, tudi v odnosu nekaterih strank je prišlo do določenega pozitivnega premika. Vendar mi se ne moremo zadovoljiti s sedanjem stanjem, niti ne smemo zaspati na doseženih rezultatih, če hočemo iti od premika do preporoda, posebno zato, ker so na delu reakcijske sile, ki se poslužujejo vseh sredstev, da bi uničile ali vsaj zmanjšale naše pridobitve.

Nekateri, kar se tiče priznanja in vživanja naših narodnostnih pravic, spoštovanja šeg in navad, so sedaj pripravljeni za ohranitev vsega tega našega bogastva le kot neko folklorno posebnost, kakor neko starinsko vrednost, ki jo je treba spraviti v muzej, kjer jo bodo občudovali naše prihodnje generacije.

Ce ti ljudje prihajajo k nam s temi nameni, bi bila velika nevarnost, da zapeljejo naše delovanje in naš pravični boj v drugo smer, daleč od tistega, ki je za nas vse dokončni cilj, da bomo vživali, kot vsi Slovenci v Italiji, vse narodnostne pravice, na vseh področjih. Za dosego teh pravic se moramo še naprej boriti in v naši borbi nam ne more biti koristen polovični človek. Ta mora biti popoln, cel, iskren in vdan stvari. Samo tako bomo lahko prišli do našega preporoda.

IZIDOR PREDAN

Naša minatorja pred belgijsko miniero.

Lietos bojo praznovali minatorji Sv. Barbaro v Gorenjem Tarbju

GOR PRIDE VIDEMSKI NADŠKOF AN PREDSEDNIK COMELLI

PROGRAM :

- U sredo 4. decembra se zborejo minatorji iz usieh kraju u Čedadu pred Veliko cerkvijo (Duomo).
- Ob 9.30. uri odhod iz Čedada;
- Ob 10. uri srečanje z minatorji iz Grmeka in Rečanske doline, u Škrutorem, ki se dol parapejejo z avtobusom;
- Ob 11. uri Sv. Maša u Gorenjem Tarbju' an požeganje podobe Sv. Barbare, ki ga bo opravil videmski nadškof;
- Ob 13. uri skupno, socialno kosilo;
- Ob 15. uri kulturni program (Akademija), na kateri bojo sodelovali: Briški oktet, recitatorji in naši godci z Antonom Birtičem - Mečancam.

Zvezčer nastopa pevski zbor »Rečan« iz Lies. Vabljeni so tudi sindiki iz naših dolin.

Da bi viedeli, dost judi bo na kosilu, se je triebra prej upisat.

Lahko se upišete na Kultur-nem društvu »Ivan Trinko« u Čedadu, Via IX Agosto, 8 - Tel. 71 - 386 al pa par Francu Noceriu 33040 Clodig - Ville di Mezzo, 3. Minatorji lahko parapejejo za sabo soje žene al pa druge družinske člane.

Za pojasnila naj se obrnejo interesenti na parvi al pa drugi naslov. Minatorji, nasvidejne u Gorenjem Tarbju'.

V Zürigu so se zbrali na vseevropskem srečanju emigranti iz naše dežele

V soboto 2. in nedeljo 3. novembra je bilo v Zürigu vseevropsko srečanje emigrantov iz Furlanije-Juliske krajine, ki so ga sklicale organizacije ACLI-ERAPLE, ALEF in Zveza slovenskih emigrantov iz Beneške Slovenije. Te organizacije so namreč ustanovile pred časom v Vidmu skupni koordinacijski odbor z imenom, da dosežejo združitev emigrantov iz naše dežele okoli specifičnega skupnega programa in enotno nastopanje organizacij, ki branijo interese emigrantov in se borijo za odpravo te hude hibe naše družbe, ne glede na ideološke in druge razlike med njimi.

Srečanje, ki se ga je udeležila vrsta predstavnikov emigrantskih organizacij iz vse Evrope, se je vrnilo prav v tem duhu in smislu in jebilo zelo važno in pomembno.

Na tem srečanju je bila prisotna zelo močna delegacija Zveze beneških emigrantov. Naši številni predstavniki so govorili na konferenci in predložili probleme Beneške Slovenije. Udeleženci konference so občivali odsotnost deželnih oblasti in pohvalili prisotnost deželnega svetovanca Draga Štoke, ki je znan prijatelj emigrantov. Deželni svetovalec Dušan Lovriha se ni mogel udeležiti srečanja iz zdravstvenih razlogov.

Lepo bi bilo, če bi se bili udeležili tega važnega srečanja dopisniki radia in televizije iz naše dežele, a vse kaže, da jih problemi emigracije ne zanimajo. Drugačno zanimanje pa je pokazala švicarska javnost, radio in televizija, ki je posnela začetek konference, ko so predsednik ALEF in tajnik ACLI-ERAPLE in Furlančini, tajnik naše Zveze emigrantov Ado Cont pa v slovenščini pozdravili prisotne in orisali namene srečanja ter namene posameznih organizacij.

Na odprtovanje srečanja, ki je bilo v dvorani (Casa d'Italia) je prišel tudi predstavnik italijanskega konzulata dr. Ruffini, v nedeljo pa so prinesli pozdrave tudi predstavniki in soustanovitelji (Federazione Colonie Libere Italiane). Medni, od ACLI, Mani in drugih sindikalnih organizacij.

(Nadaljevanje na 2. strani)

OBVESTILO NAROČNIKOM IN BRALCEM

Obveščamo cenjene naročnike in drage bralce, da bodo dobili v prihodnji številki poštno položnico, s katero bodo lahko poravnali naročino za Novi Matajur. Je jasno, da to obvestilo ne velja za tiste, ki so naročino že plačali.

AVVISO AGLI ABBONATI E LETTORI

Avvisiamo i nostri cari abbonati e lettori che nel prossimo numero troveranno l'assegno postale, con il quale potranno effettuare il versamento per l'abbonamento del Novi Matajur. E' chiaro che questo avviso non serve per chi ha già effettuato il pagamento.

V Zürigu so se zbrali . . .

(Nadaljevanje s 1. strani)

Srečanju je oba dneva predsedoval predsednik ALEF, župan iz Ovara in sedaj predsednik Karnijske gorske skupnosti, Franco Fabris.

Predsednik ALEF je v svojem otvoritvenem govoru povdarił pomen združevanja emigrantskih organizacij, enotnih nastopov in skupnih predlogov za rešitev problemov emigracije.

V soboto je imel uvodni referat, v imenu vseh treh organizatorjev srečanja, Gino Dassi, deželni sekretar ACLI-ERAPLE. Dassi je povdarił, da se nahajajo danes emigranti v težkem trenutku, v času zaposlitvene krize. Ta trenutek pa še zaostrujejo iniciative kot protituski referendum v Švici. Če bi bili uspeli švicarski ksenofobi na referendumu, bi bil nastal velik problem, kam naj gredo emigranti, saj je jasno, da bi v deželi, zaradi splošne krize in zaradi omažeževanja problema emigracije, ne mogli najti ustrezne zaposlitve. Raven socialnih storitev je v deželi izredno nizka, reform ni od nikoder, tovarne, ki so doble veliko prispevko za oblubo precejšnjega števila delovnih mest, se zapirajo, kot na primer tovarne Marzoto.

Dassi je govoril tudi o drugih problemih, ki zadevajo emigracijo in dal konkretno predloge za njihovo rešitev. Dassijevu poročilo je dopolnil tajnik Zveze slovenskih emigrantov Ado Cont, ki je povdarił, da so hoteli v zadnjih sto letih vničiti Slovence v Benečiji na vse načine, kar se dogaja tudi danes na bolj prefinjen in zato bolj nevaren način.

Narodnostni problemi so pri nas tesno povezani s socialnimi, saj prisilijo ljudi na odhod v tujino prav zato, da bi tam pozabili na svoj jezik in na svoj rod. V diskusijo je posegel Dino Del Medico, ki je kritiziral deželne oblasti zaradi nerazumevanja za probleme emigracije in za probleme naše manjšine. Rekel je, da se danes ščitijo živali in rastline, človeka pa ne ščiti nihče, ne socialno, ne narodnostno.

Aldo Furlan se je dotaknil v svojem posegu protituskega referendumu v Švici. Govoril je nato o tride-setletnici Rezistence in po-

novnem dviganju faizma, o problemih vojaških služnosti, ki so največja ovira za gospodarski razvoj Beneške Slovenije. Dotaknil se je tudi problemov šoltva.

Pio Cagnaz iz Subida se je ustavil pri izkušnjah sekcijskih v Subidu, kjer prireja vsako leto praznik emigrantov. Oblasti so bile prvo leto prisotne, ko pa so videle in slišale, da postavlja emigranti svoje konkretne zahteve, jih ni bilo več bližu Letos se Krščanska demokracija sploh ni hotela udeležiti komemoracije požiga vasi, ker je tam, poleg drugih, spregovoril tudi emigrant.

Alfredo Cicigoj iz Dreke, ki je voditelj sekcijskih v Taminisu (Belgia), je govoril o težkem položaju emigrantov v belgijskih premogovnikih, ki morajo že pri 35 letih v invalidski pokoj zaradi silikoze. Pekel je, da bi se radi vrnili ljudje domov, če bi bili zato ustvarjeni pogoji. Nato je povdarił potrebo po odstranitvi fašističnih zakonov in priznanje naše narodne manjšine.

Kakor zgleda po intervencijah, so dali naši emigranti velik prispevek za uspeh srečanja v Zürigu. O svojih problemih so govorili tudi številni furlanski emigranti.

Na koncu srečanja, v nedeljo 3. novembra, so sprejeli prisotni zelo važen dokument, ki vsebuje številne predloge za rešitev problemov emigracije in za zaposlitev v naši deželi. K temu se bomo vrnili v prihodnji številki.

Franco Fabris na sredini, med Adom Contom (levo) in Ginom Dassijem (desno).

FRANCO FABRIS PRESIDENTE DELLA COMUNITÀ MONTANA CARNICA

E' stato eletto presidente della Comunità Montana il Sindaco di Ovaro Franco Fabris, socialista.

Oltre alla carica di sindaco, ricopre anche la presidenza dell'ALEF, associazione che cura i problemi degli emi-

granti e spesso lo vediamo impegnato all'estero tra i nostri emigranti.

L'Unione degli Emigranti Sloveni e i Circoli Culturali della Slavia Friulana, si congratulano con i Carnici per la loro valida scelta.

SESTANEK ZVEZE NAŠIH EMIGRANTOV V ZÜRIGU

V petek 1. novembra je bil v Zürigu sestanek glavnega odbora Zveze slovenskih izseljencev iz Beneške Slovenije.

Na sestanku so bili prisotni, poleg članov glavnega odbora, ki so prišli iz raznih delov Švice, Belgie in Italije, tudi deželni svetovalec dr. Drago Štoka, deželni sekretar

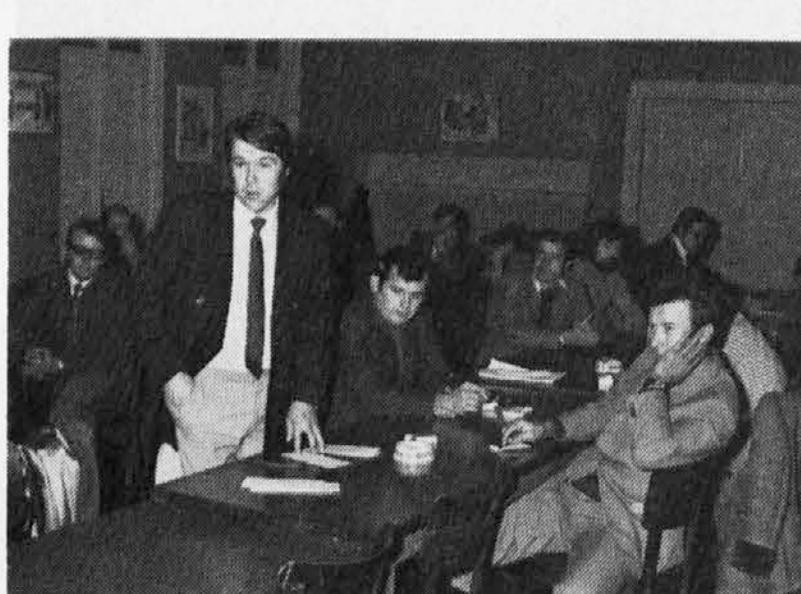
ACLI-ERAPLE Gino Dassi in predsednik Colonie Libere Leonardo Zanier.

Sestanek je odprl Aldo Furlan iz Prapotnega, ki dela že več let v Švici in je sedaj voditelj sekcijskih naših emigrantov v Aarau.

Po pozdravih gostov, je prevzel besedo Marko Petrič iz Čenebole, predsednik Zveze beneških emigrantov. Zapravil je tajnike sekcijskih za potrošnjo o opravljenem delu.

O številnih aktivnostih centralnega sedeža v Čedadu je poročal Ado Cont. Iz njegovega poročila je jasno izhajalo, da je Zveza vse do kongresa dobro delovala ter bila v stalnih stikih z drugimi emigrantskimi organizacijami iz dežele ter seveda s slovenskimi kulturnimi organizacijami v Beneški Sloveniji.

Nato je spregovoril voditelj Zveze Dino Del Medico. Govoril je o bodočih nalogah in delu organizacije. Omenil je potrebo po restrukturaciji sekcijskih, ker so se mnogi aktivni člani Zveze vrnili domov. Kadrovski problem je povezan tudi z organizacijo vsakoletnega tečaja slovenskega jezika v Izoli. Ker je trenutno v francoskem delu Švice manj Benečanov, bi bilo potrebno premestiti centralni sedež v nemški del Švice. Nečel je tu-

Emigranti diskutirajo o svojih problemih v Zürigu.

BENEČIJA LA GENTE DELLE VALLI

13

Il germanico Walha passò allo slavo e divenne Valh (Nello slavo civile-ecclesiastico: «Vlachus, generatim homo romane originis»). In sloveno: Lah. (Tagliavini).

La parlata delle Valli, secondo Boudoin de Courtenay e altri, è quella che più si avvicina al paleoslavo. È stata tenuta in onore dai tempi più remoti. Paolo Diacono racconta che lo parlava lo stesso Duca longobardo Rodoardo e lo storico Nicoletti dice che «il linguaggio slavo era assai più usato nei villaggi (c'erano numerose co-

lonie slovene nella pianura friulana) che la favella furlana allora incolta e di un integrato suono». Questo apprezzamento del Nicoletti, inutile dirlo, è soggettivo. Può essere più o meno perfetta, ma ogni favella, appresa sulle ginocchie della madre, è la più armoniosa del mondo.

A S. Paolino, Patriarca di Aquileia, riuscì di convertire al cristianesimo gli antenati delle Valli, solo dopo che ebbe mandato in mezzo a loro predicatori sloveni i quali v. introdussero, è ritenuto mol-

to probabile, anche la liturgia dei santi Cirillo e Metodio. A S. Pietro esiste ancora un messale glagolitico, tale a quale in uso tuttora in certi paesi dalmati.

Lo sloveno è una lingua somigliante ad una pianta di bosso pianta dagli avi, che dopo essere durata per centinaia di anni, sembra avere sempre le stesse foglioline. Antica, ma sempre fresca.

E' una lingua concisa. Mentre altre, a volte, per esprimere un'idea devono ricorrere a due o più vocaboli, lo sloveno le centra in pieno con una sola parola.

A parte il fatto che la distinzione tra lingua e dialetto sia puramente artificiale, si dirà: quello che si usa nelle Valli è un dialetto». Esatto: è un dialetto, però molto vicino alla lingua letteraria di quello che lo sia, mettiamo, il pugliese all'ita-

liano. Infatti se uno dei nostri si recasse a Lubiana, si farebbe intendere perfettamente, soltanto se escludesse i barbarismi di provenienza prevalentemente italiana. Ci si accorgerebbe che il nostro bagaglio lessicale è molto povero. Logico: non abbiamo mai avuto scuole slovene. Malgrado ciò e malgrado frossimo da 12 secoli inclusi in Nazioni di diversa favella abbiamo conservato ancora il nostro idioma.

A leggere certe frasi del Catechismo o della Bibbia del riformatore Primoz Trubar, del sec. XVI, si ha l'impressione che Trubar sia nato in uno dei nostri paesi. Il fatto invece è che, tra la quarantina di dialetti sloveni, il nostro è il più vicino, secondo il prof. Tine Logar e altri glottologi, alla lingua letteraria slovena. Quali ne sono le ragioni? A parer mio sono le seguenti:

di problem tiskanja «Emigranta» in pohvalil aktivnost sekcijskih naših emigrantov v Belgiji. Na koncu je obvestil člane glavnega odbora o situaciji v Benečiji, pri čemer je podčrnil enotnost med slovenskimi organizacijami, ki delujejo na tem področju.

Za Del Medicom je spregovoril deželni svetovalec dr. Drago Štoka, ki je kritiziral deželni odbor, da ni napravil dovolj, da bi rešil probleme emigrantov.

Omenil je velik napredok slovenskih organizacij v Beneški Sloveniji.

V diskusijo so posegli številni prisotni, posebno Luciano Feletti iz Topolovega in Aldo Furlan sta obogatila sestanke s svojima izkušnjama in predlogi.

Na koncu je še pozdravil naše beneške emigrante Leonardo Zanier, ki se je obvezal, da bo storil vse mogoče, da bi na nacionalno konferenco o emigraciji, ki bo moral biti sklicana do konca leta v Rimu, prišel vsaj en predstavnik Zveze slovenskih emigrantov.

Tako so naši emigranti pregledali do sedaj opravljeni delo in sprejeli smernice za bodoče delovanje. O svojih problemih so govorili tudi drugi dan na vseevropskem srečanju, ki so ga organizirali v Zürigu ACLI-ERAPLE, ALEF in Zveza slovenskih emigrantov iz Beneške Slovenije, kakor poročamo na drugem mestu našega lista.

CONFERENZE SUI DECRETI DELEGATI CLENIA

MARTEDÌ 5 NOVEMBRE

Si è tenuta a Clenia una riunione pubblica con dibattito, organizzata dal PSI. Lo scopo di tale dibattito era quello di spiegare la nuova situazione che si verrà a creare nella scuola con l'applicazione dei decreti delegati. Relatori erano il professor Dreosto, rappresentante della commissione scuola provinciale del partito e del dott. Gianni Bravo, rappresentante del comitato democratico genitori di Udine.

Il prof. Dreosto, ha ampiamente trattato sui decreti delegati alla luce della nuova situazione politica e sociale ed economica della nostra società che è in continua evoluzione. Ha pure ampiamente delineato l'attuazione dei consigli di inter-classe per le elementari,

di classe per la scuola Media, di Istituto e dei distretti scolastici. Il dott. Gianni Bravo ha relazionato sulla funzione e il peso che i genitori avranno in questi consigli.

E' seguito un ampio dibattito al quale hanno partecipato tra i vari presenti il prof. Petricig, il dott. Quallizza, il Prof. Iacolitti, l'ing. De Luca, il prof. Pittioni e tanti altri.

A conclusione si è concordemente stabilito di proseguire tali assemblee in varie località e frazioni delle Valli per ulteriormente sensibilizzare i genitori sui decreti delegati che tanta funzione avranno per gestire in un modo più aperto e democratico la scuola italiana.

CIVIDALE

Il 29 ottobre ha avuto luogo a Cividale, presso l'Hotel Roma, una pubblica assemblea organizzata dal Comitato Scuola Democratica. Il tema, molto attuale: «La partecipazione dei genitori nella scuola», ha interessato genitori, insegnanti e studenti che sono intervenuti alla riunione in buon numero.

Ai presenti il prof. Domenico Pittioni ha esposto il significato che assumeranno gli organi collegiali della scuola in una società in movimento. Ha analizzato le attribuzioni e la composizione dei vari organi, da quelli più immediatamente interessati alla vita degli alunni, a quelli che svolgeranno territorialmente, una politica scolastica di base.

La prof. Fernanda Pascolini ha esposto i possibili obiettivi di tali organismi esemplificando i campi di intervento.

La discussione ha posto in luce l'esigenza di una associazione permanente sulla scuola, in cui possano trovare espressione tutte le componenti della scuola quelli sociali e culturali.

E' per noi importante segnalare la significativa partecipazione all'assemblea in rappresentanze politiche e culturali della Benečija, fra cui: Angelo Salvagno, presidente della Comunità delle Valli del Natisone; Guglielmo Cerno, presidente del Circolo Culturale «Ivan Trink»; i rappresentanti del Centro Studi «Nediza» ed alcuni responsabili delle sezioni PSI e del PCI delle Valli del Natisone.

rjeva Druzba» che erano assai diffusi in zona.

Se tanto ha potuto durare, significa che la nostra parola ha in sé dei valori intrinseci; i sacerdoti delle Valli se ne resero conto e se ne sono fatti fedeli custodi nei secoli.

Quali sono questi valori? Eccone almeno alcuni.

1) La lingua è un filo invisibile che lega i figli alla casa paterna dove hanno ricevuto una educazione cristiana. Quante volte è stato proprio questo filo a trattenere dai passi falsi il nostro giovane lontano dalla terra natia. Da noi lingua e fede sono sempre state due cose inseparabili. Fino al prossimo passato, non c'era saluto od augurio che non includesse contemporaneamente una espressione di preghiera.

(Continua)

PASQUALE GUJON

LA GENTE DELLE VALLI DEL NATISONE

Frontespizio del libro di Don Pasquale Gujon.

RECENSIONE

Opere scientifiche o divulgative recenti sulla Benecija o Slavia Italiana sono piuttosto scarse ed è necessario ricorrere a C. Podrecca, al Musoni o a S. Rutar, cioè ad autori del secolo scorso, per avere delle informazioni storiche esaurienti a proposito della nostra terra e della nostra gente. Purtroppo queste opere sono reperibili solo nelle biblioteche o presso alcuni appassionati cultori della storia locale e quindi non accessibili al grande pubblico; le nuove indagini storiche, i cambiamenti politici, la situazione socio-economica in continua evoluzione le rendono inoltre un po' antiquate e, in certi casi, perfino superate. Una lodevole eccezione è rappresentata dal libretto, curato dal prof. Paolo Petricig e dall'arch. Z. Simonitti: «La Comunità Slovena del Friuli».

Era quindi necessario fare il punto sulla realtà attuale della Slavia Italiana e della sua gente oggi più che mai viva e vitale, ricca di fermenti culturali e tesa alla riscoperta della sua vera identità etnica.

Questo prezioso lavoro di analisi è stato fatto da un figlio delle nostre Valli, Don Pasquale Gujon, parroco di Matajur e profondo conoscitore della sua gente in mezzo alla quale è nato e della quale condivide da circa 50 anni le gioie e le amarezze:

Il suo libro: «La gente delle Valli del Natisone», pubblicato nei giorni scorsi, non è propriamente un libro di Storia, né un trattato di caratteriologia della nostra gente ma piuttosto una specie di «Vademecum», cioè un bagaglio di idee utili di cui ogni valligiano dovrebbe essere fornito per rimanere fedele alla propria identità, per sentirsi fiero delle proprie origini, per camminare a testa alta e non avere complessi di inferiorità nei confronti degli altri cittadini della Repubblica Italiana, nonostante la diversità di carattere, di lingua, di usi e di tradizioni.

«L'intento della pubblicazione — scrive l'autore nella prefazione — è di ricordare alla gente delle Valli di S. Pietro e di S. Leonardo:

- 1) che essa è un gruppo,

non soltanto sull piano storico, distinto dal resto dello Stato a cui appartiene. Il dialetto sloveno che vi si parla e il carattere o «anima» della gente che porta tuttora la impronta della sua matrice slovena ne sono la dimostrazione più evidente;

2) che la sua storia non è insignificante come molti tendono a supporre;

3) che l'eredità culturale è tutt'altro che disprezzabile.

4) che i passati Governi italiani si sono sforzati di sradicare ogni parvenza di diversa etnicità, onde ottenere il livellamento col resto della Nazione;

5) che tra le caratteristiche negative degli abitanti delle Valli, la più notevole è il complesso di inferiorità in quanto minoranza etnica. Complesso ingenerato da ignoranza e da vari altri fattori, non ultimo dei quali è il clima artificiale di deprezzamento premeditatamente creato e sostenuto da persone responsabili del pubblico ordinamento).

Direi, infine, che «La gente delle Valli del Natisone» è un tentativo, pienamente riuscito, di contro-storia o di contro-informazione. Le informazioni che sono state finora fornite alla nostra gente mediante la scuola, la propaganda o i condizionamenti più o meno subdoli, non possiamo definirle né oggettive, né disinteressate; è bene che la nostra gente senta una buona volta anche l'altra campagna e faccia poi, in coscienza, le sue scelte.

Una buona occasione per questo lavoro di verifica è rappresentata dalla lettura meditata di questo libro che ha già riscosso lusinghieri apprezzamenti.

L'autore, che ha sviluppato le sue argomentazioni basandosi su documenti e fatti concreti, ha inoltre inserito nel testo alcune fotografie molto interessanti e perfino inedite, che illustrano in modo chiaro i passi più significativi dell'opera.

Il libro è stato scritto in maniera tale da essere compreso da tutti in lingua italiana per essere accessibile anche ai nostri amici friulani e italiani.

OCENA KNJIGE ŽUPNIKA PASKALA GUJONA

«La gente delle Valli del Natisone»

Pred dnevi je izšla v Vidmu neobširna knjiga z naslovom «La gente delle Valli del Natisone - Ljudje nadiških dolin» iz pod peresa beneškega duhovnika Pasquala Gujona, ki opravlja svojo duhovniško službo že nad 30 let v Matajurski župniji.

Vsako novo delo, ki obravnava tematiko današnje Benečije, vzbuja navadno veliko pozornost in tudi radošnost, ne samo med prebivalci nadiških dolin, a tudi pri širši italijanski javnosti.

Vzroki tega zanimanja so zelo enostavni. Obširne obravnave beneške zgodovine in zgodovine njenih ljudi so bile pisane na koncu preteklega stoletja, so nedostopne našim ljudem in povrhu so tudi nekoliko zastarele.

Edino izjemo predstavlja drobna knjižica prof. P. Petričiča in arh. Z. Simonittija z naslovom: Slovenska skupnost v Beneški Sloveniji in ki je namenjena prej kulturnim delavcem kot pa našemu preprostemu človeku.

«La gente delle Valli del Natisone» pravzaprav ni zgodovinsko delo, niti strokovna razprava o značaju

naših ljudi, temveč je neke vrste «Vademecum», to je vrsta zelo koristnih idej, ki bi morale biti last vsakega zavednega Benečanca, di hče ostati zvest svoji narodni identiteti in ki se namejava otresti vsakršnega kompleksa manjvrednosti.

Ta knjiga je tudi neke vrste «Controinformazione» - protutež nekaterim zgrešenim in pristranskim pojmom iz področja zgodovine in jezikoslovia, s katerimi so do danes oblikovali mnenje naših ljudi.

Knjiga je zgrajena na dejstvih in dokumentih, zato lahko trdimo, da je tudi objektivna in v tem je njena vrednost. Tu in tam je nekaj zanimivih fotografij, ki vizualno poudarjajo, opozarjajo, ali pojasnjujejo določena mesta v tekstu. Knjiga je pisana v italijanskem jeziku, da bi bila dostopna vsem, tudi našim furlanskim in italijanskim prijateljem.

Toplo jo priporočamo našim bralcem in vsem tistim, ki imajo pri srcu usodo naše Benečije.

Božo Z.

UN LIBRO BILINGUE di L. Morandini

E' apparso in questi giorni nelle librerie della regione

ne un interessante libro di oesia di Luciano Morandini: «L'aringa d'oro - Zlati slanik».

E' un'opera interessante perché, oltre ad offrirci pagine inedite dell'arte poetica di questo affermato poeta friulano, è edito in edizione bilingue: in lingua italiana l'originale ed in lingua slovena la traduzione, opera del poeta triestino sloveno Marko Kravos.

Le opere bilingui sono rare, e quelle bilingui italiano-slovene lo sono ancora di più.

Infatti, accanto al numero già notevole di opere tradotte da e nelle due lingue, l'italiana e la slovena, le opere integralmente bilingui uscite fino ad ora sono quattro o cinque solamente. La prima apparve nel 1956 «Nuova poesia jugoslava» in cui c'è una parte notevole dedicata alla produzione poetica in lingua slovena.

La seconda opera vide la luce circa due anni fa con il titolo «Krst pri Savici-Battesimo presso la Savica», la terza l'anno scorso con il titolo «13 poeti sloveni contemporanei», opere tutte facilmente reperibili a Trieste e Gorizia, ed infine «L'aringa d'oro - Zlati slanik», di cui ci stiamo occupando.

C'è ancora qualche cosa da dire su quest'opera: essa è il frutto di un'idea originale nata contemporaneamente negli ambienti culturali slo-

veni di Trieste ed a Capodistria e cioè la pubblicazione di otto quaderni di poesia all'anno, dedicati ognuno ad un poeta.

Così, fino ad ora, sono usciti 24 fogli di poesia o «Pensiški listi», come si chiamano in originale. L'idea sta avendo ora ulteriori sviluppi e proprio il libro di Morandini è il primo dei due o tre libri di poesia che, d'ora in poi, verranno dedicati annualmente alle letterature dei Paesi confinanti con la Slovenia.

Non parleremo qui del contenuto dell'opera, ma diremo soltanto che le difficoltà lessicali della poetica di Morandini sono state colte e risolte in maniera estremamente precisa ed elegante da Marko Kravos, poeta raffinato e sensibile.

La traduzione così, diviene una nuova pregevole versione in lingua slovena, senza però sostituirsi per nulla all'autore.

Vorremmo infine sottolineare l'importanza che opere simili possono avere per l'affondamento della conoscenza e delle relazioni culturali ed umane tra popoli confinanti ed il ruolo che in tale contesto hanno le minoranze nazionali. Marko Kravos infatti, è uno degli intellettuali più in vista della minoranza slovena in Italia.

M. V.

Dragi brauci!

Za telekrat pustim na stran opisovanje mojega življenja, da vas ne bom dolgočasil. Donas vam pišem druge stvari, ki se sada dogajajo u Italiji.

Ko vam pišem, smo šele brez deželnega an centralnega governa u Rimu. Naši politiki zamujajo puno cajta za sestavljanje governov, za pogajanja an poganjanja, za to, kateri partit bo dobitu vič ministru an podsekretarju, problemi dežele, problemi tistih, ki so brez hiš, posebno delavcev an penzionerjev najčakajo.

Videli ste že, da je u Italiji takuo. Kadar se nekateri naveličajo čakati, da bi postali ministri al pa podsekretari, intrigirajo, da se začnejo stariti ministri med sabo kregati, potle se skregajo med partiti, med strankami, ki sestavljajo vlado (governa), pa nastane križi. Vičkrat se takuo garduo skregajo, da se zdi usakemu pametnemu človeku, da je nemogočo, da bi mogli še kada kupe sedjeti an se lepou pogovarjati. So glich tajšni, ku tisti moji znanci, ki igrajo na karte.

U moji vasi sem že vičkrat gledu, ko so štiri možje, moji znanci, zmjeraj tisti, igrali u domači oštariji na karte «Trešjet». Usakikrat, prej ko so se pustili, so se presneto garduo skregali med sabo. Obtoževali so adan tega druga, da gajufa, de je Cigan,

da je skru trejo al pa dojo u rokau, na koliena, da nie odguoruu na farbo an takuo naprej. Potle se paršle na dan buj velike besiede an garde žalitve, ki nieso imiele nič skupnega z igranjem.

«Ti mi siliš na Ravenci čez konfin. Smi že posjeku priesko z debelimi čarnimi gabrl!» zarjuje parvi.

«Nie ries, makako, lažeš! Že muoj ražnik nono mi je pravu, da je prieska naša.» se razjiezi tisti, ki mu je bla namienjena žalitev.

«Ti si navošljiju, zatuo, ker imam debele krave u hlievu, zak so toje suhe ku mamje!» zak so toje suhe ku munje!»

«Ti si navošljiju, ker imam lepo ženo an je toja garda ku sedanajstega ljeta lakot.

Od tojga hlieva san špegaš mojo Marijanco usako jutro, kadar gre gor po štengah u hišo.

Po teh žalitvah se, po na vadi, zaderejo usi štiri an se kažejo pesti, punje pod nuos. Potle se poberejo adan za drugim čez urata, se garduo kunejo med sabo an parsie gajo, da ne bojo nikdar vič kupe igrali. Od začetka san jim viervu, a potle, ko san jih videu usako nediejo igrati kupe, le za tisto mizo, jim se vierjem vič.

Takuo kot gledam na te naše štiri možkarje, ki ne kažejo obedne riesnosti, takuo gledam na ministre an na njih partide u Rimu, ker so glich tajšni. Tudi oni se kregajo, si usega rečejo,

potle se zberejo le za tisto mizo, da bi nadaljevali, da bi šli naprej z igranjem an njih igranje nas puno košta, ker igrajo za naš, ne za njih denar, za našo, ne za njih kožo. U tem so še slabši kot moji znanci, ker oni igrajo usak za soje!

Poglejte no malo, kam so zapravili našo Italijo z njih igranjem. Usak dan je vič delavcev brez diela. Cene blaga, ki ga potrebujemo, so jih uzdignili do zvezdi.

Zadužili so Italijo za taužente miliard lir. Zatuo so parsiljeni hoditi od dežele do dežele petjet druge governante an banke, da jim posodijo denar, a tudi po svetu jim ne vijejo vič. Tisti pa, ki so jim parpravjeni posoditi denar, čejo u zamieno našo užitki.

Kadar ne morejo an ne znajo iti vič naprej, kličejo na pomuoč, na oblast «od Boga pošjanega človeka», ki bi s tardo roko očedu umazanijo, ki so jo sami napravili, da bi zatisnu ustalčnim delavcam an kmetam, tajšnega človeka, ki bi mislu an skarbeu za use, posebno za delavce, ki bi muorli jesti dvakrat an ne trikkat na dan. Takuo so parpraviali «golpe», državni udar ali «colpo di Stato», kot se temu pravi po italijansko.

Uparavjanju državnega udara je biu narbujo aktiven «čarni princ» Junio Valerio Borghese, ki je umaru lietos u Španiji, kamor je biu

uteku, kadar so odkrili njega umazano dielo, a nie biu sam Borghese, ki je teu zvezat u kietne Italijo. Bli so še nad njim an pod njim. Po štirih lietih parhaja počasi resnica na dan. Zaparli so že puno jidi, med njimi tudi adnega generala, kateri bi biu muorru skarbieti za našo varnost, ker je biu zatuo plačjan an je biu parsegu zvestobo Republike, a je pomagu tistim, ki so tieli spet postaviti na nuoge cokrat diktatu.

Kaj sta dielala takrat ministra za obrambo (difesa) an za notranje zadeve (interni)? Imamo ministre, ki nič ne vedo, nič ne znajo. Minister za policije ne vje, če se parpravja «colpo di Stato». Minister za dielo ne vje, da imamo na stuotke taužentu delacev brez diela. Zakladni minister (del Tesoro) ne zna administrat denarja, če smo zaduženi za taužente an taužente miliard lir. Gor ne use tuote pride samuo par sebe človeku, da se upraša, zaki muora usak tisti, ki se parpravja, da bi dielu an mestier, napravit izpite (esame), tudi če se parpravja za prodajat vino, jabuke, hruške al pa solato, cene mu na dajo licence? Ministri pa postanejo ministri brez izpitov, brez esamov, zatuo imamo od njih tiste rezultate, ki jih imamo, zatuo je Italija u tajšnih škhipcih an težavah. Al je takuo?

Vas pozdravja vaš Petar Matajurac

PIŠE PETAR MATAJURAC

KAJ SE JE ZGODILO PO NAŠIH DOLINAH

POČASTILI SMO PADLE PARTIZANE

U sredo 30. oktobra je paršla u naše doline delegacija tolminskega komuna an jugoslovanskega konzulata iz Trsta, da bi položila kranjcelne na grobove padlih partizanov, ki so pokopani po naših dolinah. K delegaciji so se pardružili še predstavniki kulturnih društev an Zveze emigrantov iz Beneške Slovenije.

Delegacijo iz Tolmina je vodil predsednik komuna, Anton Ladava, tisto od konzulata iz Trsta pa generalni konzul Boris Trampuž.

Položili so kranjcelne na britofu Sv. Lienarta, kjer je pokopan 13 partizanov, u Matajurju, kjer jih je pokopanih 17 an u Reziji.

Na usieh treh krajih jih je lepou spariela naša oblast s šindiki. U Sv. Lienartu sta spariela delegacijo šindik Beppino Sidar an njega namiestnik Vižin Renzo, u Matajurju šindik iz Sovodnjega, Giovanni Cernota, sekretar komuna Gobbo, famoštar iz Sovodnjega Antonio Modonutti an matajurski famoštar Paskal Gujon.

SV. LIENART

HRASTOVJE DIELUC OD SIP SO ŠLI Z AUTOM LOMIT SIERAK

U Reziji jih ni samuo lepou spariel šindik Letig, pač pa je tudi sam poluožu kranjcel na grob padlih partizanov. U Sv. Lienartu sta se zahvalila šindiku Sidaru, da je paršu na grob partizanov, kar se je zgodilo parvikrat, gneralni konzul Boris Trampuž an predsednik tolminskega komuna Anton Ladava. Ladava je izpriču željo, da bi se srečali tudi ob drugih parložnostih, da bi navezali dobre kontakte an parjatejske odnose med sednimi komuni, na teli an drugi strani konfina.

Odgurio mu je šindik Sidar an jau, da nie obednih težau, čeglih imamo drugačne socialne sisteme, da bi ne izboljšali kontaktov an sodelovanja.

Podobno takuo se je zgodilo u Matajurju, kjer sta govorila Ladava an sovodenjski šindik Cernota.

Lepou je, da so sparjeli naši šindiki tote delegacije, saj so tudi oni lepou sparijeti usako lieto u Kobariju, ko grejo gor častit pale italijanske sude.

ŠKRUTOVO

KONFERENCA O ŠUOLSKIH DEKRETIH (DECRETI DELEGATI)

U četrtak 14. novembra zvečer je bla u Škrutovem konferenci o šuolskih dekretih (decreti delegati), ki predvidevajo ustanovitev šuolskih komitatov, ki bojo vodili an upravljali šuolo, ob sodelovanju učiteljev an profesorjev. Konferenco je organiziru komitat demokratične šuole. O dekretih sta guorila prof. Domenico Pittioni an prof. Beppino Cisetti.

Na konferenci je bluo parbližno 40 judi, ki so začel, po relacionah, zlo interesantno debato o problemih šuole, o dekretih, ki dajejo parvikrat pravico staršem od otruok, da parstopejo k upravljanju, k administriranju šuole, da sodelujejo par sestavljanju šuolskim programom an dajejo iniciative za nove šuolske eksperimente.

SREDNJE

GOR. TARBI

AL BOMO EKVILIBRISTI?

Je že pasalo vič mesecu, od kar se je čulo po radie, da je dala Region denar srienskemu kamunu, da nastavi goste an močne električne luči po vaseh. Tuole je vajalo tudi za Gorenj Tarbi. Sada se nam zdi žalostno an čudno, ne samuo, da nieso nastavli u naši vasi obedne nove luči, ma še tiste, ki so prej funkcione, so že an cajt ugasnjene. Če puode takuo naprej, ratajo naši judje pravi ekvilibristi, meštjer, ki se ga bojo muorli navast s hojo od hiše do hiše, iz adnega konca na drugi konac vasi, u ponočnih urah.

Kadar pa že postanejo dobrni ekvilibristi, ne bo potreba vič fabrik, saj ušafajo sigurno dielo u kajšnem čirku; tisti pa, ki bojo manj srečni, napunijo čedajski špitau.

Giorgio Qualizza

bli iz komuna Zgonik. Paršli so s tremi avtobusi, pa tudi z osebnimi avtomobili.

Najprej so šli u dolino Sv. Lienarta, kjer so položili kranjcel na grob 13 padlih partizanov. Ob spomeniku padlih je zapieu pieuski zbor «Ardeča zvezda» iz Saleža piesem «Žrtvam». Potle so se odpejali izletniki u Tersko dolino, u Bardo, kjer sta jih sparjela an pozdravila predsednik kulturnega društva «Ivan Trinko», prof. Viljem Černo an sekretar Zveze emigrantov Dino Del Medico.

U imenu usieh izletnikov se je zahvalu Benečanom predsednik Krasa, Vojko Kocman. Po dobrem kosilu, ki je bluo parpraujeno u kooperativu Barda, je biu nastop Krasovih namiznotenjskih igralk. Državna (nacionalna) parvakinja Miličeva je paršla za to parložnost napušto iz Ljubljane, kjer študira. Med igranjem tenistek, je nastopil tudi ansambel Lojzeta Furlana iz Zgonika. Pieuski zbor «Ardeča zvezda» pa je zapieu puno narodnih an partizanskih piesmi.

BARDO

NAD 150 JUDI IZ TRSTA NA IZLETU U NAŠI VASI IZLET JE ORGANIZIRU SPORTNI KLUB KRAS

U nediejo 10. novembra je paršlo u Benečijo nad 150 judi iz Krasa par Trstu, da bi spoznali od blizu naše dolina, naše judi an naše probleme.

Skoraj usi udeleženci so

Na dan 14. novembra so parpejal u šuolo od našega faruža adno lepo mizo za igranje namiznega tenisa. Že takuo ku so jo parpejal an nastavli, so začel otroc an odrasli veselo igrat. Igrat, vič ali manj, so znali usi, zak so se navadli tam u Špietre al du Rubinjaze, kar so se hodil učit mešter al u šuolo. Od sada naprej bo moč igrat buj po gostu an se še lieuš navast.

Upamo, da se parpeje s cajtam še dno mizo za namizni tenis an da se parpravi dno lepo salo za igranje.

VARH

Vás srečan an veselu je biu naš jagar Alešo Lauretič u pandejak 4. novembra. Tistim, ki so pravli, da mu je puša zarjaviela, je pokazu, da nie ries. Tisti dan je šu na jago. Psi so lajali an lajali. On se je postavu na pravo mesto, lepou pomieru s pušo an punf. Pred nuoge se mu je zavalu činghial, ki je pezu kajšnih 40 kg. Nie biu velik, a kajšan, ki hodi na jago usak dan, ne ušafa še gob ne!

ŠPIETAR

USTANOVILI SO SMUČARSKI KLUB «SCI - CLUB MATAJUR»

U soboto 19. oktobra je biu hotelu «Belvedere» u Špietru ustanovni občni zbor (assembly constitutive) smučarskega kluba Matajur, po italijansko: «Sci club monte Matajur». Ustanovili so ga mladinci, jubilej tega zimskega športa iz naših dolin.

Za predsednika je biu imenovan Mario Bordon iz Špietra, njega namiestnika sta inž. Mario Mullig an Franco Dobolo, tudi iz Špietra. Za sekretarja an blagajnika so izbrali Giorgia Podoroszcha iz Strmice pod Matajurjem. Sedež kluba je v hotelu «Belvedere» u Špietru. Upisovanje je odparto za use.

Namien klubu je uzbuditi par mladih u naših dolinah jubezan do tega športa an jih parpraviti, da se bojo znali lepou šijat. U ta namien bojo dielali tudi tečaje (korše) na Matajurju. Tale inicijativa naših mladincov je liepa an hvalevredna.

Podbonesec

BENEČANSKI KULTURNI DNEVI

U petak 15. novembra je biu u sali oštarije «par Škofu» II. Benečanski kulturni dan, ki ga je organiziru študjski center «Nedija».

Govoriu je znani prof. Amelio Tagliaferri, ki uči zgodovino an ekonomijo na Univerzi u Trstu, o Slovanih an Langobardih. Prof. Tagliaferri je pokazu, da je dobar konferencier an da pozna lepou slovansko an langobardsko zgodovino. Sala je bla nabito puna judi an vič ku 50 jih nie stalo notar. Muorli so iti proč.

Vič bomo pisali u drugi stevilki Novega Matajurja.

ŠTUPICA

PREHODI ČEZ KONFIN

U preteklem mescu oktobru je šlo čez naših 8 konfinskih blokov 78.602 judi na obo kraja. Kot po navadi jih je šlo narvič čez Štupico.

GRIMEK

ŽALOSTNE AN VESELE

Pogreb minatorja Neta Vogriča iz Zverinca.

HOSTNE

POROČILA SE JE MARIJA ČJUKUOVA

«Čuk se je ozenu, trala, trala, sova ga je uzela gopsasa...». Takuo se začne parjudna narodna piesam, a donas ne gre za Čuka, pač

pa za njega leipo hči Marijo iz naše vasi, ki se je poročila 12. oktobra na Liesah z Darijam Morgillom iz Trsta, on 19, on 24 let.

Puobje iz Hostnega so načravili tudi tem novičam an liep «purton» - slavolok, potle so začeli piti štivanko an se veseliti pod slavolokom, kot nam akže slika.

Puobje iz Hostnega se vesele pod purtonom, ki so ga napravili za poroko Marije Čjukove.

KUOS JE UBU VELIKO TO DUJE PRASE

Nedieja 10. novembra je parnesla srečjo skupini jagrov u Grmeku. Za Varhom so ubili to duje prase (činghial), ki je pezu 150 kg. Imeli so ries srečjo, saj muoraš rediti prase celuo lieto, da pride do tega pezu an še ki košta!

Cinghiala je ustrelju Renato Chiabai - Kuosu iz Vodopivca, a z njim so sodelovali še drugi in sicer teli:

Bruno Dreszach iz Hostnega, predsednik jagru našega komuna, Zufferli Bepo iz Seuza, Vogrig Gino iz Dolenjega Brda an Scarf Marcello iz Trsta.

Merjasec (Te duje prase), ki ga je ustrelil Kuos iz Vodopivca.

LOMBAJ

Na dan 4. novembra sta bla srečna tudi naša dva jagra, Jurman Nižjo — Bleatu an Pio Tomasetig — Kocerju. Ubila sta činghiala, ki je pezu parbljeno an kuinal.

So jagri, ki lietajo zastonj an drugi, ki si plačajo licenco z jaganjam an jim še ki ostane.

ROP U VIDEMSKEM ŠPITALU TATJE ODNEŠLI 70 MILIJONOV LIR

U sredo 6. novembra zjutra so neznami tatuovi ukrali 70 milijonov lir, ki so bli namienjeni uslužbencem, ki dielajo u videmskem špitalu.

Denar sta parnesla u špital uslužbenca videmske hranilnice-banke 48-ljetni Dino Gorzo an 37-ljetni Etore Dominissini.

Potle, ko so roparji napadli uslužbence an jima iztagali iz rok torbo z denarjam, so prehodili kajšnih 500 metru po hodnikih, po koridorjih špitala an paršli do stranskih urat, kjer jih je čaku auto «Alfa Romeo 1750» ardeče farbe.